

Тукъ Комисията, както въ Т.-Пазарджикския и Родопския край, е видѣла и констатирала непосредствено всички ужаси и разрушения, които само турския варваризъмъ е билъ въ състояние да извърши по онова време.

Следъ необходимитѣ разпити и констатации, европейскитѣ представители сж проявили особени чувства на състрадание къмъ нещастното население, като сж раздавали на последното и пари. „На 8 августъ, 1876 г., пише по този случай П. Дамитровъ въ своитѣ „Спомени“, ние намѣрихме въ крайно бедно и окаяно състояние жителитѣ въ Новосело, както и ония въ селата: Гжбени, Ботошово, Кръвеникъ и зависящитѣ отъ тѣхъ колиби“.

Заедно съ Комисията е присъществувалъ и кореспондента на английския в. „Дейли Нюзъ“ и американския в. „Ню-Йоркъ Хералдъ“, Макъ Гаханъ, известенъ на цѣлия образованъ свѣтъ съ подробнитѣ си списавия на турскитѣ вѣрства презъ време на Априлското въстание, които описания, заедно съ ония на неговия колега Пирсъ, до значителна степенъ настроили европейското мнение противъ Турция и ускорили края на турското господство въ Европа.

Въ честъ на загиналитѣ въстаници въ мѣстността „Зла-Рѣка“, въ Дебневския буазъ, гдето сж станали най-големитѣ сражения и сж били дадени най-много жертви, е издигнатъ още презъ 1885 г. скроменъ паметникъ, който на вѣчни времена да напомня на пѣтника за патриотическия жаръ и себеотрицание на една шепа борци, които пожертвували живота и имота си за благо на своето отечество.

Паметникътъ е построенъ отъ обикновенъ камѣкъ подъ форма на пресечена четиригълна пирамида съ кръстъ на върха. На лицето на последния е вдѣлбанъ следния надписъ: „Въ паметъ на падналитѣ 142 човѣка въ сраженията противъ турцитѣ въ Ново селското въстание отъ 1 до 9 май 1876 г.“, а на края на кръста сж отбелязани думитѣ: „Упокой, господи, души рабъ твоихъ“.

Почти всѣка година на 11 май, деня на славянскитѣ просвѣтителѣ, светатѣ братя Кирилъ и Методий, тукъ дохождатъ новоселци и отдаватъ своята почитъ къмъ падналитѣ за отечествената ви свобода герои. Следъ като се извърши отъ свещеницитѣ панахида и се държи подходяща и навидателна за целта речъ, върху зелената морава се слагатъ трапези, а следъ това се заключява кърпно хоро отъ напети селски моми и ергени.

При вечеръ при вальзъ съ слѣнце, следъ пѣсни и шумни забави, посетителитѣ си разотиватъ, а тамъ, при паметника, срѣдъ вѣчния покой на природата и вѣковнитѣ букаци, тихия шепотъ на които тѣй нѣжно и приятно гали душата, оставятъ да витаятъ наново салъ самотнитѣ духове на загиналитѣ борци.